

Les Escales de Llevant

Josep Pla

L'home de Milà

L'home de Milà, la representació més autèntica de l'esperit d'aquesta ciutat, la seva figura més característica, és Alexandre Manzoni. Els personatges que creà aquest escriptor són persones que es troben constantment en la vida de la seva societat i pels seus carrers. Hom els al·ludeix constantment. Són estimadíssims. Aquest home tocà la fibra d'un poble, descobrí i formulà la manera d'ésser del seu propi país- del seu petit país. No crec pas que hi hagi gaires escriptors vuitcentistes a Europa que hagin arribat al volum d'universalitat que el nom de Manzoni ha assolit. Manzoni, que fou traduït i admirat per Goethe, que passà la primera joventut a París i coneixia Voltaire de punta a punta, és una de les roques fortes de contracorrent d'aquella època. Passà els seus primers anys de vida, com el seu propi país, sota la dominació de l'imperi francès, i els últims anys, sota l'imperi austríac. No crec que hi hagi, però, un escriptor antiimperial i antiescenogràfic més important que l'escriptor milanès. El gran odi de la seva vida fou Napoleó. Manzoni veié Napoleó una sola vegada en la seva vida, a la Scala de Milpa. Napoleó acabava de guanyar la batalla de Marengo, començava la seva ascensió mai no vista. Manzoni, molt jove, era en una llotja de l'Òpera amb una marquesa de Bolonya que es permetia dir públicament la seva animadversió pel geni. Napoleó no va treure els ulls de damunt de la marquesa en tota la nit. A Manzoni, els ulls de Napoleó li feren una impressió obsessionant. En els darrers anys de la seva vida encara es recordava d'aquella mirada. Deia com si es volgués treure del davant un fantasma que l'esporugua:

- Aquells ulls, Senyor, aquells ulls...!

Però Manzoni no era pas un conspirador ni un subversiu. Era noble. Era ric. No podia pas deixar d'ésser un conservador. Era a més a més un catòlic sincer. No era, doncs un esperit catastròfic: considerava que la catàstrofe no treu cap a res. Tenia només un instrument per a oposar-se a l'allau del corrent: era una vocació d'escriptor decisiva. S'hi dedicà completament, sense fer cap soroll, sense la més lleu ambició de faramalla o de glòria, amb un sentit de la responsabilitat portat fins a les darreres conseqüències. El seu llibre més conegut, "I promessi sposi", és un llibre important. En aquest llibre, la tècnica de la descripció - feina difícil - hi és dominada amb una impressionant perfecció. És un llibre clar, cristal·lí, acabat, d'una qualitat raríssima. És, a més a més, un llibre carregat d'intenció. Aparentment, i de part de fora, el podeu prendre per una novel·la de les que es venen a fascicles. De fet és un document prodigiosament agut contra la prepotència, el caprici i la fatxenderia. En la novel·la, la forma i la decantació de l'esperit de l'autor es fonen amb una admirable perfecció. És un cas inaudit de domini de l'ofici. En l'època en què Manzoni escrivia s'havia guanyat molt caminant cap a la naturalitat i al to menor, però els prínceps de l'època eren encara el senyor Walter Scott i Lord Byron. La gent demanava sublimitat i afectació. Entre la gent de bé triomfava l'estil que podríem anomenar jesuític setcentista, creat pels jesuïtes i pels capellans castellans i italians d'aquella època, barroc, eufemístic i buit, literalment asfixiant i formalístic. L'estil satànic, que Carducci, a Bolonya, començava de cultivar, per tractar de donar un to literari al *Risorgimento*, tenia tan poca autenticitat com l'estil casuístic; era fet d'imprecacions, d'inflors verbals, d'excursions històriques i de paraules que volien resoldre els problemes a força d'ésser altisonants. Entre aquests dos corrents, la línia de Manzoni no podia ésser altra que una pausada

ironia, que una bondadosa ironia. En el moment de formular-la i fer-la intel·ligible, la gent del seu país se sentí interpretada, explicada i tocada en la seva mateixa fibra. És per això que Milà i Manzoni són dos valors inseparables en els seus més recòndits matisos.